

Abstract

Latest News from the North – Archaeology of Lanna

From the Pleistocene Ice Age to the Lanna Period is a welcome addition to literature within the genres relating to archaeology and the history of northern Thailand. It should be noted that books of this kind are comparatively scarce and generally inaccessible within the public arena. It was thus especially pleasing that the North Archaeological Centre, who published the book, put in the effort required to help fill this gap. The work is a collection of research articles (organized into six chapters) and three additional appendices. Each of the six chapters has its own specific focus which leads to a certain lack of thematic integrity within the book. Broadly speaking, the cultural history and paleogeology of upper northern Thailand is presented, ranging (in time) from the earliest occupation of hominids to the initial urban settlements. New archaeological and geo-archaeological date, as well as reinterpretations of old data, is presented. The book is well illustrated with photos and I'd recommend it for a wide range of readers including professional archaeologists and historians, along with people generally interested in archaeology and / or ancient northern Thai history.

เสียงจากภาคเหนือ...ข้อมูลโบราณคดีล่าสุด

หนังสือ : จากยุคน้ำแข็งไพลสโตซีนสู่สมัยล้านนา
บรรณาธิการ : สุภาพร นาคบัลลังก์และสินีนาฏ สมบูรณ์เอก
ผู้จัดพิมพ์ : โครงการจัดตั้งศูนย์โบราณคดีภาคเหนือ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
ปีที่พิมพ์ : 2550

ธนิช เลิศชาญฤทธิ์*

นานนับทศวรรษแล้วที่เราไม่มีหนังสือรวมเรื่องราวด้านโบราณคดีสมัยก่อนประวัติศาสตร์และสมัยประวัติศาสตร์ในเล่มเดียวกัน ฉะนั้นจึงน่ายินดีที่ โครงการจัดตั้งศูนย์โบราณคดีภาคเหนือ แห่งมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ได้จัดพิมพ์หนังสือ จากยุคน้ำแข็งไพลสโตซีนสู่สมัยล้านนา เพื่อเป็นที่ระลึกเนื่องในโอกาสการจัดตั้งศูนย์โบราณคดีภาคเหนือ และเพื่อเฉลิมพระเกียรติในโอกาสที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระชนมพรรษาครบ 80 พรรษา

หนังสือ จากยุคน้ำแข็งไพลสโตซีนสู่สมัยล้านนา ใช้มุมมองด้านโบราณคดีและธรณีวิทยาเป็นกรอบหลักในการนำเสนอข้อมูลและการตีความเกี่ยวกับวัฒนธรรมในอดีตของมนุษย์ที่เคยอยู่อาศัยในพื้นที่ภาคเหนือปัจจุบัน (เน้นภาคเหนือตอนบน) โดยจัดแบ่งออกเป็นหกบท จัดเรียงลำดับตามช่วงเวลาจากยุคที่เก่าที่สุด (สมัยก่อนประวัติศาสตร์ตั้งแต่ยุคหิน หรือยุคสังคมสำริด-หาอาหารป่า) มาสู่ยุคสมัยประวัติศาสตร์ (ยุคการสร้างชุมชนเมืองและอาณาจักร)

บทที่ 1 โดยอุษณีย์ ธงไชย ปูพื้นที่ให้ผู้อ่านเห็นพัฒนาการสังคมและวัฒนธรรมของมนุษย์อย่างย่อ โดยแบ่งออกเป็นสี่สมัย เรียกชื่อตามลำดับ เริ่มจาก

1. สมัยไพลสโตซีนและสมัยแรกเริ่มโฮโลซีน

*รองศาสตราจารย์ประจำภาควิชาโบราณคดี คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร

2. สมัยการใช้โลหะและดินในการทำเครื่องมือเครื่องใช้
3. สมัยแรกเริ่มเข้าสู่ยุคประวัติศาสตร์
4. สมัยอาณาจักรล้านนา

อุษณีย์กล่าวว่าในสมัยแรก (สมัยไพลสโตซีนและสมัยแรกเริ่มโฮโลซีน) เป็นช่วงเวลาที่น่าปรากฏหลักฐานและร่องรอยของมนุษย์วานร หรือโฮมินิเดส ในสกุลและสายพันธุ์ที่นักวิทยาศาสตร์และนักโบราณมานุษยวิทยาตั้งชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *โฮโมอีเรกตัส* ซึ่งใช้เครื่องมือหินกะเทาะเป็นอุปกรณ์สำคัญในการทำมาหากิน เช่น การล่าสัตว์ เป็นต้น ต่อมาในสมัยไพลสโตซีนตอนปลายและสมัยแรกเริ่มโฮโลซีนก็ยังเป็นของสังคมาอาหารตามธรรมชาติ และมีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบเครื่องมือหิน แต่อุษณีย์ไม่ได้ให้คำอธิบายว่าเพราะเหตุใด และไม่บอกด้วยว่ายุคหลังนี้ (สมัยไพลสโตซีนตอนปลายและสมัยแรกเริ่มโฮโลซีน) เป็นยุคของโฮมินิเดสสายพันธุ์ใด (แต่เชื่อและรับรู้กันในวงการโบราณคดีและโบราณมานุษยวิทยาว่าเป็นโฮมินิเดสกลุ่มที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *โฮโมเซเปียนส์* หรือบรรพบุรุษของมนุษย์สมัยใหม่อย่างมนุษย์ปัจจุบัน) น่าสนใจว่าในช่วงเวลาทั้งสองสมัยนี้ (ทั้งสมัยไพลสโตซีนและสมัยโฮโลซีน) แม้ว่าจะเป็นยุคของโฮมินิเดสต่างสายพันธุ์ แต่รูปแบบวิถีชีวิตของโฮมินิเดสทั้งสองสายพันธุ์ไม่แตกต่างกันมากนัก ฉะนั้นการแบ่งยุคสมัยโดยใช้ช่วงเวลาทางธรณีวิทยาในสมัยที่ 1 นี้จึงไม่มีประโยชน์ หรือไม่สื่อนัยทางวัฒนธรรมแต่ประการใด? หรือถ้าสมัยไพลสโตซีน และสมัยโฮโลซีนตอนต้นมีนัยสำคัญในแง่พฤติกรรมและวัฒนธรรมของมนุษย์ อุษณีย์ควรจะอธิบายและชี้ให้เห็นความแตกต่างระหว่างวัฒนธรรมของมนุษย์อื่นเนื่องมาจากอิทธิพลของสภาพแวดล้อมสมัยไพลสโตซีน (หรือยุคน้ำแข็ง) กับสภาพแวดล้อมสมัยโฮโลซีน ในทัศนะของข้าพเจ้าเห็นว่าไม่มีความจำเป็นในการตั้งชื่อโดยใช้ยุคทางธรณีวิทยา น่าจะใช้รูปแบบเทคโนโลยีหรือลักษณะทางสังคม-วัฒนธรรมในการเรียกชื่อ เช่น อาจจะใช้ชื่อที่นักวิชาการเรียกยุคสมัยทางวัฒนธรรมของมนุษย์ในโลกเก่า (เอเชีย ยุโรป และแอฟริกา) ว่าสมัยหินเก่าตอนกลาง (ตรงกับยุคไพลสโตซีนตอนกลาง) และสมัยหินเก่าตอนปลาย (ตรงกับสมัยไพลสโตซีนตอนปลายและสมัยแรกเริ่มโฮโลซีน) ก็ น่าจะได้

ช่วงสมัยหลัง (สมัยที่ 2 ถึงสมัยที่ 4) ผู้เขียนเรียบเรียงข้อมูลได้กระชับ และเห็นภาพความเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมได้ดี แม้ว่าจะยังมีบางประเด็นที่ผู้เขียน

ทิ้งไว้ให้ผู้อ่านตั้งคำถาม เช่น สมัยหินใหม่ในภาคเหนือมีจริงหรือไม่ ถ้ามีจริง มีหลักฐานอะไรบ้างและมีแหล่งโบราณคดีที่เป็นตัวแทนยุคสมัยหินใหม่มากน้อยเพียงใด (แหล่งโบราณคดีประจวบฯ ที่จังหวัดลำปาง ควรจัดอยู่ในสมัยใด ระหว่างสมัยหินใหม่ หรือที่อุษณีย์เรียกว่ายุคเครื่องมือหินขัด หรือสมัยโลหะ หรือว่าไม่มีเส้นแบ่งชัดเจน) และยังมีข้อมูลที่น่าสนใจอีกมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งสำหรับผู้ไม่คุ้นเคยกับงานโบราณคดีมาก่อน

บทที่ 2 เขียนโดยจิระ ประังเขียว อริศรา เจริญปัญญาเนตร และจิรพันธ์ อินทรกำเนิด นำเสนอแง่มุมทางภูมิศาสตร์และธรณีวิทยาของภาคเหนือตอนบน ให้ผู้อ่านเห็นภาพความหลากหลายในแง่ภูมิประเทศ ธรณีสัณฐาน และทรัพยากรธรรมชาติค่อนข้างแจ่มชัด เพียงแต่ขาดการเชื่อมโยงบทบาทหรืออิทธิพลของปัจจัยสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติกับการก่อเกิดและพัฒนาการวัฒนธรรมของมนุษย์ในอดีต

บทที่ 3 โดยสุภาพร นาคบัลลังก์ และชินณวุฒิ วิลาลัย นำผู้อ่านย้อนกลับไปยุคดึกดำบรรพ์สมัยก่อนประวัติศาสตร์อีกครั้ง ในบทนี้ให้ข้อมูลและคำอธิบายเพิ่มเติมจากที่อุษณีย์ญี่ปุ่นมาในบทที่ 1 และช่วยให้ข้อสงสัยหรือคำถามบางอย่างที่สงสัยในบทที่ 1 คลี่คลายไปได้มาก เช่น ทราบว่าไม่มียุคหินใหม่ในประวัติศาสตร์วัฒนธรรมมนุษย์ในอดีตในภาคเหนือ เพราะผู้เขียนแบ่งยุคสมัยก่อนประวัติศาสตร์ในภาคเหนือออกเป็นสองยุคเท่านั้น ได้แก่ยุคหิน (หมายถึงยุคหินเก่าเท่านั้น ไม่รวมยุคหินใหม่) และยุคโลหะ และนำเสนอด้วยว่าเหตุใดในหนังสือเล่มเดียวกันจึงเรียกชื่อยุคสมัยเดียวกันโดยใช้ชื่อต่างกัน (อุษณีย์เรียกชื่อสมัยโพลสโตจีน แต่สุภาพรและชินณวุฒิ เรียกยุคหิน) น่าจะมีการอธิบายไว้ในหนังสือด้วยเพื่อไม่ให้ผู้อ่านงุนงงและสงสัย

บทที่ 4 โดย วรลัญจก์ บุญสุรัตน์ ค่อนข้างสะดุดความรู้สึกในการอ่านหนังสือเล่มนี้ เนื่องจากบทนี้ไม่ได้นำเสนอสาระที่มีความเชื่อมโยงหรือต่อเนื่องกับบทที่ 3 ผู้อ่านรู้สึกวุ่นวายหากกระโดดข้ามยุคและฉีกออกไปจากกรอบโบราณคดี วรลัญจก์นำเสนอข้อมูลและการวิเคราะห์ลวดลายปูนปั้นประดับเจดีย์แห่งหนึ่งในจังหวัดลำพูน โดยใช้แนวคิดทางประวัติศาสตร์ศิลปะซึ่งทำได้ดีและทำให้ผู้อ่านคล้อยตามการตีความของเขา

บทที่ 5 โดย เมธิ เมธาสิทธิ สุขสำเร็จ เป็นการศึกษาวิเคราะห์ภาชนะดินเผากลุ่มหนึ่งซึ่งสามารถแบ่งออกได้หลายรูปแบบ มีหลายที่มีลักษณะเฉพาะ และแม้ว่าผู้เขียนจะพยายามอธิบายให้เราเห็นว่าภาชนะดินเผาก็สามารถสร้างภาพอดีตได้ในหลายมิติทางวัฒนธรรม แต่ยังมีข้อจำกัดอยู่มาก และผู้อ่านไม่ทราบวัตถุประสงค์ว่าผู้เขียนต้อง

การนำเสนอเรื่องภาษาชนเผ่าในฐานะที่เป็นตัวแทนเรื่องราวอดีตสมัยล้านนาหรือไม่ บทที่ 6 โดย วรธนะ มุลชา เป็นการศึกษาลักษณะทางภูมิศาสตร์และกระบวนการทางธรณีวิทยาที่อาจสัมพันธ์กับการเลือกพื้นที่สำหรับตั้งชุมชนกรณีเมืองโบราณเวียงกุมกามในจังหวัดเชียงใหม่ นับเป็นกรณีศึกษาที่น่าสนใจและช่วยให้เราเข้าใจทั้งภูมิปัญญาของคนในอดีตในการเลือกพื้นที่สำหรับสร้างบ้านเมือง และในขณะเดียวกันก็ชี้ให้เห็นบทบาทหรืออิทธิพลของปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อมและธรณีวิทยาในการกำหนดแบบแผนวัฒนธรรมของคนในอดีต ซึ่งสามารถนำมาปรับใช้กับสังคมมนุษย์ในปัจจุบันด้วย

ต่อจากบทที่ 6 เป็นภาคผนวก ซึ่งมีสามส่วน (ภาคผนวก ก ภาคผนวก ข และภาคผนวก ค) ภาคผนวก ก ให้ข้อมูลเพิ่มเติมเกี่ยวกับวัฒนธรรมความเชื่อในภาคเหนือ ส่วนภาคผนวก ข เป็นบรรณานุกรมคัดสรรที่เป็นประโยชน์แก่ผู้อ่านสำหรับการค้นคว้าเพิ่มเติมด้วย และภาคผนวก ค เป็นคำสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินการโครงการโบราณคดีภาคเหนือเฉลิมพระเกียรติ

หากพิจารณารูปแบบเนื้อหาและการจัดระเบียบหนังสือก็พบว่าหนังสือ จากยุคน้ำแข็งไหลสโตซันสู่สมัยล้านนา ยังไม่ลงตัวในเรื่องการจัดใจความหลัก (theme) ของเนื้อหา ดังจะพบว่าในบทที่ 1-3 เป็นการนำเสนอแบบแผนวัฒนธรรมและสังคมมนุษย์โดยรวมในภาคเหนือในอดีต แต่บทที่ 4-6 (ซึ่งเป็นเรื่องราวในสมัยล้านนา) เน้นการศึกษาเฉพาะแหล่งและเฉพาะหลักฐานบางประเภท ทำให้ขาดมิติสังคมและวัฒนธรรมในภาพรวม อรรถรสและอารมณ์การอ่านสะดุด ไม่ลื่นไหล และรู้สึกว่่าหนังสือขาดเอกภาพในการจัดระเบียบเนื้อหาและการนำเสนอ ดูเหมือนว่าผู้เขียนในแต่ละบทไม่พยายามเชื่อมโยงข้อมูลและการตีความของตัวเองกับงานของคนอื่นในหนังสือเล่มเดียวกัน และน่าจะเพิ่มบทสรุปตอนท้าย (บทที่ 7) เพื่อประมวลข้อมูล หลักฐาน การตีความทั้งหมดจากบทที่ 1-7 รวมทั้งข้อเสนอแนะเพื่ออย่าให้ผู้อ่านเข้าใจภาพอดีตของภาคเหนือจากยุคน้ำแข็งถึงยุค “เก็บผักใส่ซ้า เก็บข้าวใส่เมือง” บทสรุปนี้ก็น่าจะเขียนโดยบรรณาธิการเพราะเป็นผู้วางกรอบและจัดระเบียบเนื้อหาของหนังสือ

อย่างไรก็ตาม กล่าวโดยสรุปในภาพรวม หนังสือ จากยุคน้ำแข็งไหลสโตซันสู่สมัยล้านนา เป็นหนังสือที่ทบทวนข้อมูลเก่าและนำเสนอข้อมูลใหม่ทางโบราณคดีและธรณีวิทยาที่ไม่ค่อยได้พบเห็นมากนัก และยังมีภาพประกอบสี่สีและขาวดำช่วยให้

เข้าใจเนื้อหายิ่งขึ้น หนังสือเล่มนี้มีประโยชน์สำหรับนักวิชาการและคนที่สนใจวัฒนธรรมโบราณในภาคเหนือโดยรวม แต่ไม่มีวางขายทั่วไป ผู้ที่สนใจเป็นเจ้าของลองติดต่อโครงการจัดตั้งศูนย์โบราณคดีภาคเหนือ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่